

OPROEP!

voor archieven en materiaal
voor boek en tentoonstelling.

Vlaams-Brabant, een sociale en economische geschiedenis (1750-2000)

De provincie Vlaams-Brabant (arrondissementen Leuven en Halle-Vilvoorde) nam het initiatief tot de realisatie van een onderzoeks- en publicatieproject met bijbehorende tentoonstelling over de sociaal-economische geschiedenis van de provincie Vlaams-Brabant. De realisatie van het project werd o.a. toevertrouwd aan het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (AMSAB).

Het AMSAB is ook verantwoordelijk voor de tentoonstelling die voorzien is voor het voorjaar van 2001. Hiervoor hebben wij zeer veel materiaal nodig over de socialistische en andere linkse bewegingen in Vlaams-Brabant.

Wie archieven, foto's en ander materiaal heeft, kan ons contacteren op het volgende adres: AMSAB

T.a.v. Wouter Steenhaut, Bart De Nil of Bart Willems
Bagattenstraat 174

9000 Gent

Tel.: 09/224.00.79 - 09/225.72.31

Fax: 09/233.67.11

E-mail: amsab@skynet.be

Studietweedaagse over links-katholieke bewegingen in West-Europa na de Tweede Wereldoorlog

Patrick Pasture, onderzoeksleider van het FWO-Vlaanderen, KULeuven

Op 28-29 mei 1999 had op het KADOC in Leuven een studietweedaagse plaats over progressieve, links-katholieke bewegingen in West-Europa in de jaren '40, na de Tweede Wereldoorlog. Daarmee worden een aantal bewegingen bedoeld die uit het gesloten katholieke milieu wilden treden en contact zochten met de arbeidersklasse. Deze tweedaagse vormde een onderdeel van een transnationaal onderzoeksproject van Rainer Horn (Western Oregon University), die tijdelijk als visiting fellow verblijft aan de KULeuven. Deze Duits-Amerikaanse historicus heeft overigens recentelijk een opmerkelijke studie gepubliceerd over de houding van de Europese socialisten tegenover het fascisme in de jaren '30 (Oxford UP, New York- Oxford, 1996).

In een inleidende tekst, die vooraf aan de deelnemers was bezorgd en waarin een algemeen kader wordt geschetst, dat door middel van een bijkomende vragenlijst kon bevraagd worden, onderscheidde Horn politieke bewegingen, apostolaatsbewegingen en ontwikkelingen in de katholieke theologie. Wat de politieke bewegingen betreft, heeft Horn vooral aandacht voor de Mouvement républicain populaire (MRP) in Frankrijk, de Union démocratique populaire (UDB) in België en de progressieve christen-democraten rond Giuseppe Dossetti en de Movimento dei Cattolici Comunisti (MCC), ongetwijfeld de meest radicale variant, in Italië. Deze politieke bewegingen, die zich expliciet opstelden voor socialisten, werden sterk

beïnvloed door de zogenaamde Nouvelle théologie in Frankrijk, die een strikte scheiding tussen Kerk en wereld voorstond (Jacques Maritain, Emmanuel Mounier) en die de arbeid en de emancipatie van de arbeider centraal stelde (Marie-Dominique Chenu). Vanuit die invalshoek kon ook het marxisme gewaardeerd worden en werd samenwerking met communisten aanvaardbaar gemaakt (zie bijvoorbeeld Maurice Montuclard); veruit de meeste links-katholieken bleven het marxisme evenwel radicaal afwijzen, hoewel zij wel een aantal marxistische analyses ernstig namen.

Paradoxaal genoeg sproten de meest radicale vormen van links-katholicisme voort uit apostolaatsmotieven. Volgens de nieuwe opvattingen over apostolaat - gericht op het intensifiëren van het geloof maar ook op missionering of 'bekering' - dienden de gelovigen te ageren "*als gist in het deeg*" en zich op individuele basis te engageren in de wereld in plaats van zich te verschuilen in een katholiek getto. De priesters-arbeiders maar vooral de Mouvement populaire des familles (MPF), vormden daarvan het archetype. Met haar wortels in de KAJ zette de MPF zich ook in voor de verdediging van de belangen van de arbeidersfamilies; vrij snel na haar ontstaan tijdens de Tweede Wereldoorlog vervreemde deze beweging van de Kerk en maakte het apostolaat plaats voor sociale strijd: (een deel van) de Franse MPF vormde zich om tot de Mouvement de libération du peuple.

De meeste bijdragen behandelden de ontwikkeling van links-katholieke bewegingen in België, Frankrijk en Italië. Daarbij werden meer bewegingen bestudeerd en werden ook de jaren '50 in ogenschouw genomen. Jean-Louis Jadouille (UCL) besprak voor Wallonië de betekenis van een aantal tijdschriften (*La Relève*, *Esprit*, *La Revue Nouvelle*, *Témoignage chrétien*) en stelde zich de vraag in welke mate in deze

milieus sociaal-economisch, cultureel en politiek 'progressieve' standpunten werden ingenomen en in hoeverre daarbij de onderliggende waarden van de 'moderniteit' (inzonderheid vrijheid en gelijkheid) werden onderschreven. Bruno Duriez (Universit  de Lille I) analyseerde de ideologische veranderingen in de milieus van de gespecialiseerde Katholieke Actie, inzonderheid de MPF en de Action catholique ouvrière (ACO), en concentreerde zich op de verschuivingen in perspectief en perceptie van een christelijk naar een sociaal perspectief. Met enige moeite onderkende Yvon Tranvouez (Universit  de Bretagne de l'Ouest), die overigens veel nadruk legde op de 'uniciteit' van Frankrijk (ervaring van Vichy, de laicit , ...), drie verschillende stromingen in het Franse politieke links-katholicisme, die echter een andere betekenis hadden en ook op verschillende momenten een rol speelden: de MRP, die echter snel terugkwam op haar aanvankelijk 'revolutionaire' doelstellingen; de 'progressieve' christenen die zich verzetten tegen het dominante anti-communisme in de katholieke wereld; en tenslotte een breed pallet van figuren en bewegingen die zich ergens tussen die twee polen in situeerden en die uiteindelijk in de late jaren '50 de 'nouvelle gauche' zouden vormen. Antonio Parisella (Universiteit van Parma) merkte op dat in Italië ook al in de vroege jaren '20 en gedurende de lange periode van het fascisme heel wat katholieken zich 'links' van het zeer conservatieve mainstream-katholicisme opstelden en onderstreepte de anti-fascistische opstelling van deze katholieken; een anti-fascisme dat echter in de eerste plaats moreel-cultureel en confessioneel gemotiveerd was, veeleer dan politiek (v or de democratie). Verder onderscheidde ook hij een veelheid van hoofdzakelijk politieke 'links-katholieke' initiatieven; hij ging tevens uitdrukkelijk in op de veranderende reacties van so-

cialisten en communisten ten opzichte van de katholieken in het algemeen en de progressieve katholieken in het bijzonder.

Uit bovenstaande blijkt wel dat het concept 'left catholicism' zelf erg betwist werd. Jadoulle, Duriez en Parisella noteerden echter in de eerste plaats verschillende betekenissen in de gebruikte termen (linkse katholieken, katholieke progressieven etc.), maar erkenden wel een gemeenschappelijke grond; in de woorden van Martin Conway opereerden zij in "*a common champ d'action*". Tranvouez had daar meer moeite mee en stelde zelfs dat het enige wat de verschillende genoemde bewegingen verbond misschien wel was dat zij door de kerkelijke overheid waren veroordeeld. Alleszins kon ik zelf vaststellen dat van uiteenlopende bewegingen zoals in België de UDB en de MPF en priesters-arbeiders, in die tijd wel degelijk gedacht werd dat zij een gemeenschappelijke geest of mentaliteit deelden. Daarnaast kan ook een analyse van de netwerking van links-katholieken een gemeenschappelijkheid aantonen; zowel Jadoulle als - verrassend in het licht van zijn kritische commentaar - Tranvouez bieden daarvoor aanknopingspunten.

Een belangrijk probleem voor het links-katholicisme betreft de 'intransigente' of 'integristische' achtergrond van al deze initiatieven. Over de concrete inhoud en betekenis van deze begrippen werd lang gediscussieerd, maar in essentie gaat het om de vraag of de links-katholieke initiatieven al dan niet voortspruiten uit een verlangen de samenleving in haar geheel opnieuw te kerstenen en ze op christelijke grondslagen te vestigen, waarbij in wezen de moderniteit wordt afgewezen. Bij het ontstaan van de christen-democratie een halve eeuw vroeger was dat bijvoorbeeld in grote mate het geval: paradoxaal genoeg waren het niet de 'liberale' katholieken die de moderne vrijheden aanvaardden die aan de basis lagen van de

christen-democratie en de christelijke arbeidersbeweging, maar integendeel 'intransigente' en ultramontaanse katholieken, die redden vanuit het verlangen een christelijke samenleving tot stand te brengen, maar daarvoor gebruik maakten van 'moderne' middelen en aandacht kregen voor de sociale noden. Was iets gelijkaardigs ook het geval voor de links-katholieken?

Bij de genoemde apostolische bewegingen lijkt dat inderdaad zo te zijn geweest; zij werden immers opgericht vanuit een militante missioneringsdrang. Maar tegelijk erkenden zij de autonomie van het tijdelijke en dat - samen met algemeen- maatschappelijke ontwikkelingen - bracht hen tevens tot een aanvaarding van de moderne vrijheden en de democratie, al botsen zij misschien wel, zoals Jadouille meende te kunnen vaststellen, op de grenzen daarvan met de erkenning van de godsdienstvrijheid. Zoals gezegd lijken precies die apostolaatbewegingen het makkelijkst te radicaliseren. Ik heb dat ooit de 'paradox van het lekenapostolaat' genoemd; wellicht ligt hier stof voor verder onderzoek. Voor de andere bewegingen lijkt die 'intransigente' oorsprong echter veel minder duidelijk. Zoals Emiel Lamberts in het debat opmerkte, konden er echter grote verschillen bestaan in de opstelling van integristen en ultramontanen tegenover de moderniteit, en moeten meer verschillende definities en onderverdelingen worden gemaakt.

Naast landenstudies werden er ook twee bijdragen gepresenteerd die het verschijnsel links-katholicisme vanuit een transnationale invalshoek benaderden. Ikzelf zocht naar de relatie tussen links-katholicisme en de christelijke arbeiders- en vakbeweging. Hoewel er een aantal belangrijke parallellen zijn, in de eerste plaats al de oriëntatie op de arbeidersklasse, worden de christelijke arbeidersbeweging en het links-katholicisme als fundamenteel verschillend

beschouwd. Mijns inziens komt dat vooral omdat beide een verschillend referentiekader hanteerden en zich na de oorlog anders presenteerden: de christelijke arbeidersbeweging richtte zich op wederopbouw en herstel - zowel van de eigen beweging als van het sociaal-economische leven - daar waar de links-katholieken vooral de vernieuwing predikten. Ik heb voorts vooral onder de aandacht willen brengen dat de vorming van eenheidsvakbonden (niet toevallig) in Italië, Duitsland en Oostenrijk het perspectief voor het links-katholicisme grondig veranderde. Objectief gezien zou men die eenheidsvakbonden (of tenminste de inbreng van katholieken daarin) als 'links-katholiek' kunnen opvatten. De keuze van de katholieke vakbondsleiders voor intense samenwerking met socialisten en communisten was evenwel ingegeven door zeer uiteenlopende motieven; zij gebeurde zowel om principiële redenen, eventueel zelfs door de nieuwe theologie beïnvloed, als uit strategische berekening en zelfs uit anti-communisme. Paradoxaal genoeg ging de katholieke keuze voor eenheidsvakbonden gepaard met de vorming van krachtige christen-democratische politieke partijen en de uitbouw van een arbeidersapostolaatbeweging, die - een merkwaardige vaststelling, ook in het licht van latere ontwikkelingen in Italië - in de jaren '50 niet radicaliseerde zoals de MPF.

In een wat uitdagende bijdrage reageerde Martin Conway (Universiteit van Oxford) tegen diegenen die het links-katholicisme voorstelden als de 'bedrogen hoop': een beloftevol maar door externe factoren (de weigering van de socialisten, de Koude Oorlog, het Vaticaan) jammerlijk ter ziele gegaan initiatief, dat echter onrechtstreeks nog heel wat invloed heeft uitgeoefend, met name op het Tweede Vaticaans Concilie. Conway stelde onomwonden dat het links-katholicisme in feite beperkt bleef

tot een zaak van mannelijke intellectuelen uit de steden en daarom intrinsiek als politieke vernieuwingsbeweging tot mislukken gedoemd was: het had geen enkele aantrekkingskracht voor de massa's katholieken, vooral voor vrouwen, die buiten de grote steden op het platteland leefden en vaak weinig geschoold waren, en al evenmin voor de georganiseerde christelijke arbeidersbeweging. De nieuwe christen-democratische partijen daarentegen appeleerden wel aan deze bevolkingsgroepen (onder meer via de uitbouw van de sociale zekerheid); vanuit politiek oogpunt was de doorbraak van de christen-democratie als democratisch-conservatieve beweging veel belangrijker dan het marginale optreden van de links-katholieken. Maar daarbij gaat hij wel even voorbij aan het feit dat er inhoudelijk nauwelijks verschillen bestonden tussen links-katholieken en de nieuwe christen-democratie; Conway beweerde tevens dat de naoorlogse christen-democratische partijen in '45 niet openstonden voor de christelijke arbeidersbeweging, minder dan in het Interbellum, wat alleszins voor België in 1945 niet opgaat. De betekenis van het links-katholicisme lag zeker niet op politiek vlak maar wel als uitdrukking van religieuze vernieuwing en radicalisering na de oorlog, die als dusdanig ook aansloot bij het vooroorlogse streven naar katholieke verinnerlijking. Het was volgens Conway in de eerste plaats een antwoord op een gevoel van 'beschavingscrisis' die de naoorlogse katholieken trof.

Deze studietweedaagse was in vele opzichten een succes. Doordat enkel een beperkt aantal specialisten was samengebracht en er gewerkt werd vertrekkend van een - overigens uitstekende - gemeenschappelijke basistekst, kwam de nadruk volkomen op inhoudelijke discussies te liggen, waarvoor trouwens voldoende tijd was uitgetrokken. De voorgedragen papers, aangevuld met bijdragen over Nederland en

Duitsland en over de houding van het Vaticaan, worden nu herwerkt en gereviewed, en zullen door het KADOC worden gepubliceerd.

Van 13 tot 15 oktober 1999 heeft in het Centre des archives du monde du travail te Roubaix een colloquium plaats over 'Chrétiens et ouvriers de la fin des années 1930 au début des années 1970'. Patrick Pasture spreekt er over 'Les modèles d'action des ouvriers chrétiens au sein des mouvements ouvriers internationaux entre 1945 et 1965'.

Inlichtingen bij het Centre des archives du monde du travail

75, Bd du Général Leclerc
BP 405-59097 Roubaix Cédex I
Tél: 03 (20) 65 38 00
Fax: 03 (20) 65 38 01
e-mail: Camt@Culture.fr